

11. Hafta: 12 Mart Ara Rejimi ve Sivil Siyasete Dönüş

Nihat Erim'in birinci hükümetinde yaşanan ilk çatlak, kabinedeki AP'li bakanların üniversite reformu tasarısına muhalefetlerinde ortaya çıkmış; söz konusu reform tartışmaları ekseninde 11 bakanın istifası sonucunda hükümet düşmüştür. Cumhurbaşkanı Sunay ise, hükümet kurma görevini yeniden Erim'e vermiş, Erim'in sağlık sorunları nedeniyle istifa etmesiyle sona eren II. Erim Hükümeti, 22 Aralık 1971 tarihinden 22 Mayıs 1972'ye kadar görevde kalmıştır. I. ve II. Erim hükümetlerinde Milli Savunma Bakanı olarak yer alan Ferit Sadi Melen ise yeni hükümeti kurma görevini üstlenmiştir.

1972 yılı CHP için ise büyük bir değişime sahne olmuştur. 12 Mart Muhtırası'nın ardından partinin rotasının ne olması gerektiği konusunda Ecevit ile İnönü arasında yükselen gerginlik, 8 Mayıs 1972'de İnönü'nün genel başkanlıktan istifa etmesinin ardından 14 Mayıs'ta Parti Genel Meclisi'nin Ecevit'i genel başkanlığa seçmesiyle noktalanmış; Ecevit, Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'nün ardından CHP'nin 3. Genel Başkanı olmuştur. Bu gelişmenin ardından parti içinde Ecevit'e muhalif olan ve önderliğini Kemal Satır'ın yaptığı bir milletvekili grubu partiden istifa ederek Cumhuriyetçi Parti'yi kurmuş; bu parti Mart 1973'te Turhan Feyzioğlu'nun Milli Güven Partisi ile birleşerek Cumhuriyetçi Güven Partisi adını almıştır.

1973 yılı Mart ayı, 5. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresinin sona ermesinin ardından yerine kimin geleceği tartışmalarına sahne olmuştur. 12 Mart Muhtırası'nın Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler'in Genelkurmay Başkanlığı'ndan istifa ederek önce senatör sonra cumhurbaşkanı olmasının gündeme gelmesinin ardından asker bir cumhurbaşkanına sıcak bakmayan Adalet Partisi ve Demokratik Parti ayrı ayrı cumhurbaşkanı adayları göstermiş; CHP ise Gürler'i protesto etmek üzere parlamento toplantılarına katılmama kararı almıştır. Gürler ismi üzerinde uzlaşamayınca Sunay'ın görev süresinin uzatılması yönünde askerden baskı gelmişse de; CHP, AP ve CGP, o sırada Anayasa Mahkemesi başkanı olan Muhittin Taylan'ın adaylığı konusunda uzlaşmış; ancak Taylan'ın TBMM üyesi olmaması nedeniyle, Cumhurbaşkanlığı kontenjanından Senato'ya atanması gerekmiştir. Sunay'ın görev süresinin bitimine iki gün kala böyle bir atama kararının altına imza atamayacağını belirtmesinin ardından bu üç parti, mevcut Senato'da yer alan, eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Fahri Korutürk isminde mutabık kalmıştır. Nitekim 15 tur oylama sonucunda, 6 Nisan 1973'te, 6. Cumhurbaşkanı olarak Fahri Korutürk göreve gelmiştir. Göreve gelmesinin ardından Melen hükümeti istifa etmiş; hükümeti kurma görevi Erim ve Melen

hükümetlerinde Ticaret Bakanı olarak yer alan Naim Talu'ya verilmiştir. Ülkeyi seçimlere götürmek üzere kurulan hükümet, 14 Ekim 1973 genel seçimlerinde hiçbir partinin tek başına hükümeti kurabilecek çoğunluğu sağlayamaması nedeniyle Şubat 1974'e dek görev başında kalmıştır.

14 Ekim 1973 Seçimleri, 12 Mart Ara Rejimi ardından sivil siyasete geçiş imkânı olarak görülmüşse de siyasal istikrarın sağlanmasını mümkün kılamamıştır. Seçim sonuçlarına göre: CHP %33.2 oy ile 185 milletvekili; AP %29.8 oy ile 149 milletvekili; Demokratik Parti %11.9 oy ile 45 milletvekili; Milli Selamet Partisi %11.8 oy ile 48 milletvekili çıkarmış; CGP ve MHP Meclis'e girmeye hak kazanan diğer partiler olmuştur.

Seçim sonuçlarının yarattığı kaçınılmaz sonuç ise koalisyon olmuştur. Ancak önce Ecevit'in, sonra Demirel'in hükümeti kurma çabaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Nihayetinde Ecevit, 12 Mart sonrası kapatılan Milli Nizam Partisi'nin yerine 11 Ekim 1972'de kurulmuş olan Milli Selamet Partisi'nin lideri Necmettin Erbakan ile anlaşarak 26 Ocak 1974'de CHP – MSP koalisyonunu kurmayı başaramıştır. Bu iki partinin ilk bakışta ortak bir program etrafında ve uyumlu çalışmasını sağlayacak bir ortak payda yokmuş gibi görünse de her iki genel başkanın da ilk kez iktidara gelme şansı yakalamış olması ve her iki partinin de gerek Amerika tarafından temsil edildiğini düşündükleri kapitalist dünya düzeninin asimetric örüntülerinden gerekse de aynı örüntülerin Türkiye'deki temsilcisi olan büyük sanayi sermayesinden siyaseten mesafelenmeyi istiyor olmaları bu koalisyon için yeterli itkiyi sağlamıştır. Yine de bu ortak payda hükümetin uzun ömürlü olmasına yetmemiş; aradan geçen 10 ayın ardından hükümet düşmüştür.

Koalisyon ortaklarının aralarında anlaşmazlık çıkaran ilk mesele Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddeleri ile ilgili yaşanan krizdir. 12 Mart döneminde çeşitli nedenlerle suçlanarak mahkûm olanlar hakkında bir Af Kanunu çıkarılması hususunda her iki parti anlaşmışsa da yasanın Meclis'te görüşülmesi esnasında bazı MSP'li milletvekilleri muhalefet ile birlikte hareket ederek TCK 141. ve 142 maddelerinden hüküm giymiş olanların bu affın kapsamı dışında bırakılmasını sağlamıştır. MSP'lilerin bu manevrasının ardından CHP, kendisinin hazırlamış olduğu ve Meclis'ten çıkarttığı af yasının bazı maddelerinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur. Anayasa Mahkemesi de 141. ve 142. maddelerin af kapsamı dışında tutulmasını anayasanın eşitlik ilkesine aykırı bularak yasayı iptal etmiştir.

CHP – MSP koalisyonunu aşındıran bir diğer kriz ise 1973 Petrol Krizi'dir. Krizin tetikleyicisi olan 1973 Arap – İsrail Savaşı (Yom Kippur) ve bu savaş sırasında, İsrail'e destek veren ABD'yi protesto etmek için OAPEC tarafından uygulamaya sokulan petrol ambargosu, petrol fiyatlarını 4 kat arttırmıştır. Dünya genelinde büyük bir enerji krizi yaşanırken bunun Türkiye'ye yansması ise dolar cinsinden ödenecek olan ithalat faturasının ve dolayısıyla dış borç hacminin fazlasıyla artması olmuştur. Ekonomik darboğaza düşen ülkede Ecevit, çareyi geçmişte Amerikan etkisiyle sınırlandırılan haşhaş ekimini serbest bırakmakta bulmuş; bunun üzerine Birleşik Devletler Türkiye'ye silah ambargosu uygulamaya başlamıştır.

Bu krizlerin üzerine CHP – MSP koalisyonu bir de Kıbrıs sorununun dördüncü aşamasıyla boğuşmak durumunda kalmıştır. 1964 ve 1967'de çıkan krizler yatışmış ancak çözülmemiş; Temmuz 1974'te Sampson darbesinin ardından ilan edilen Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'nin Yunanistan ile birleşmesi talebi üzerine, 1960 tarihli Garanti Antlaşması'nın ihlal edildiği gerekçesiyle Türkiye duruma müdahil olma kararı vermiştir.

Darbenin arkasında Yunanistan'daki askeri cunta yer aldığı için Yunanistan ile adanın güvenliği açısından işbirliği zemini bulunmamakta; İngiltere, Türkiye'nin adaya olası bir müdahalesinde destek vereceğine dair bir işaret vermemekteyken, ABD ise Türkiye ile Yunanistan arasında meydana gelecek bir savaşın geçmişte olduğu gibi mevcut durumda da NATO'nun güneydoğu kanadını zayıflatmasından duyduğu rahatsızlığa dikkat çekmiş ve tarafları caydırabilmek için de 6. Filo'yu Kıbrıs açıklarına göndermiştir.

Ecevit hükümeti, TBMM'den 1967 yılında Demirel hükümeti için çıkarılmış ancak kullanılmamış yetki yasasına dayanarak adaya harekât düzenlemiştir. 20 Temmuz 1974 tarihinde başlayan harekât, Ecevit'in basın açıklamasıyla dünyaya "savaş için değil barış için adaya gidiyoruz, yalnız Türklere değil Rumlara da barış getirmek istiyoruz" ifadesiyle duyurulacak ve Kıbrıs Barış Harekâtı adını alacaktır. 22 Temmuz tarihinde BM'den yapılan ateşkes çağrısına Türkiye uymuş; Cenevre'de sürdürülen barış görüşmelerinden bir sonuç çıkmaması üzerine gerçekleştirilen ikinci harekât sonucunda ise Türkiye adanın %40'ının kontrolünü ele geçirmiştir. Böylece ada ikiye bölünmüş ve bu bölünmenin sonucunda 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

Kıbrıs harekâtı sonrası koalisyon ortakları arasında artan gerginlikler sonucunda Ecevit, 18 Eylül'de istifa etmiştir. Ecevit'in yeni hükümet kuruluncaya dek görevi sürdürmeyi

reddetmesinin ardından ülke hükümete kalma tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Korutürk, hükümeti kurma görevini kontenjan senatörü Sadi İrmak'a vermiştir. İrmak tarafından 12 Kasım 1974'te kurulan azınlık hükümeti Meclis'ten güvenoyu alamamış olmasına rağmen 31 Mart 1975'te I. Milliyetçi Cephe Hükümeti kurulana dek görevde kalmıştır.

Bu ders kapsamında ele alınan ve yukarıda özetlenen meselelere ilişkin okunması önerilen kaynaklar şunlardır:

Faruk Ataay, 12 Mart'tan 12 Eylül'e Kriz Kıskaçındaki Türk Siyaseti, Deki Basım Yayım, 2007, s. 58-69.

Baskın Oran (ed), Türk Dış Politikası, 15. Baskı, İletişim Yayınları, 2009, s. 716-750.